

ישראל: הימנעות מחקירת מקרי מוות של אזרחים יוצרת אקלים של פטור מעונש

(ירושלים, 22 ביוני 2005) – בדו"ח שמתפרסם היום טוען ארגון Human Rights Watch כי הימנעות הצבא הישראלי מחקירה מעמיקה של מקרים בהם לכאורה הרגו ופצעו חיילים אזרחים פלסטינים שלא כדין, או נמנעו מלהגן עליהם מפני פגיעת הצבא, יוצרת למעשה אקלים של פטור מעונש בקרב החיילים.

מאז תחילת ההתקוממות הפלסטינית הנוכחית בשנת 2000 נהרגו או נפצעו קשה מאש הכוחות הישראליים אלפי פלסטינים שלא נטלו חלק בעימותים. אף על פי כן, פחות מחמישה אחוזים מהתקריות הקטלניות נחקרו על ידי הרשויות הישראליות במטרה לקבוע אם החיילים היו אחראים לשימוש בכוח שלא כדין. החקירות שכן נערכו לא עמדו כלל בסטנדרטים הבינלאומיים לניהול חקירות בלתי-תלויות ונטולות פניות.

הדו"ח בן 126 העמודים, שכותרתו *יצירת אקלים של פטור מעונש: כשלון הצבא הישראלי בחקירת עבירות*, מתעד את כישלונה של ישראל לקיים את מחויבותה (על פי חוק) לחקור מקרי מוות ופציעה של אזרחים שנגרמו כתוצאה משימוש בכוח קטלני במסגרת פעולות שיטור ואכיפת החוק – כגון פיקוח על הפגנות או אכיפת עוצר – כמו גם במסגרת של סיטואציות קרביות כאשר ישנן ראיות לכאורה, או טענות מהימנות, על כך שחיילים פגעו במכוון באזרחים, או נמנעו מלנקוט בכל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להגן על אזרחים מפני פגיעה.

הדו"ח בוחן בפרוטרוט יותר מתריסר מקרים שבהם כוחות צה"ל בשטחים הפלסטינים הכבושים הרגו, או פצעו קשה, אזרחים פלסטינים, בריטים ואמריקאים. יש להדגיש שרוב המקרים שנחקרו לא התרחשו במצבים של עימות מזוין; הם התרחשו במסגרת פעולות של אכיפת החוק.

"רוב החקירות במקרים של פגיעה באזרחים היו העמדת פנים וטיוח", טוענת שרה לי וויטסון, מנהלת אגף המזרח התיכון בארגון Human Rights Watch. "כשלון ממשלת ישראל לחקור לעומק מקרי מוות של אזרחים חפים מפשע יצרה אווירה בה חיילים מאמינים באמת ובתמים שאין בעיה להתחמק מעונש אפילו במקרי רצח".

בהודעה האחרונה שנמסרה לארגון Human Rights Watch בנושא זה, במאי 2004, אמרו שלטונות צה"ל שנערכו חקירות של המשטרה הצבאית ב-74 מקרים של שימוש שלא-כדין לכאורה בכוח קטלני. מספר זה מהווה פחות מחמישה אחוזים מהמספר הכולל של מקרי מוות מתועדים של אזרחים נכון לתאריך האמור.

על פי נתונים שמסרו ארגוני זכויות אדם בישראל, עד ליום 22 במאי נפתחו על ידי הצבא הישראלי 108 חקירות, שהובילו ל-19 כתבי אישום ולשש הרשעות. שני חיילים הורשעו בהריגה, שניים בגרימת חבלה חמורה, ושניים בשימוש בנשק שלא-כדין.

עונש המאסר הארוך ביותר במקרים אלה, שנגזר ב-18 במאי בגין גרימת חבלה חמורה, היה 20 חודשי מאסר. עם זאת, בעקבות רוב ההרשעות נגזרו עונשים חמורים פחות מהעונשים המוטלים בגין עבירות של גניבה פעוטת ערך או מהעונשים המוטלים על סרבני מצפון.

במהלך ההתקוממות הפלסטינית הקודמת, בשנים 1988-1993, המדיניות הישראלית הייתה לפתוח בחקירה בכל מקרה של מוות או פציעה של אזרחים. עם זאת, איכות החקירות האלה הייתה לעתים קרובות ירודה.

בעקבות המהומות שפרצו בספטמבר 2000 הודיע הצבא הישראלי שהוא לא יחקור עוד באופן שגרתי מקרי מוות של אזרחים, מכיוון שהמצב היה "קרוב לעימות מזוין", וכי החקירות שייערכו יוגבלו ל"מקרים יוצאי דופן".

עם זאת, לדברי ארגון Human Rights Watch, גם במצבים של עימות מזוין חלה חובה על שלטונות הצבא לחקור טענות מהימנות או ראיות לכאורה להפרות חמורות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי. רבים ממקרי המוות והפגיעה אירעו במצבים שבאופן ברור לא עלו לכדי עימות מזוין, אלא התרחשו במסגרת פעולות של אכיפת החוק.

"גם במקרים בהם חיילים ישראלים הרגו ופצעו אזרחים במצבים של פעולות לאכיפת החוק, הצבא נמנע מלקיים את חובתו לחקור" אומרת וויטסון.

לדברי ארגון Human Rights Watch, בלב הבעיה עומדת מערכת משפט צבאית שמסתמכת על תחקירים של חיילים – המכונים לעתים קרובות בשם המטעה "חקירות מבצעיות" – כדי לקבוע אם מן הראוי לפתוח בחקירה של המשטרה הצבאית. במסגרת "חקירות" אלה לא נעשה מאמץ להשיג או לבחון עדויות של נפגעים או של עדים שאינם אנשי צבא, ולא נעשה מאמץ ליישב סתירות שמתגלות בין דברי החיילים לבין ראיות מצולמות, ראיות רפואיות או עדויות של עדי ראיה.

"בעוד ש'תחקירים מבצעיים' מהירים עשויים לשרת באופן יעיל מטרות צבאיות, על הצבא הישראלי לחדול מהנהוג להשתמש בהם כאמתלה להימנע מעריכת חקירות רציניות ונטולות פניות", אומרת וויטסון.

על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי, או חוקי המלחמה, חלה חובה על צבאות לחקור, להעמיד לדין ולהעניש באופן הולם את מי שאחראים לביצוע הפרות חמורות של החוק. אמנות בינלאומיות בנושא זכויות האדם שאושרו על ידי ממשלת ישראל מחזקות את חובתה של המדינה לחקור עבירות אלה.

מחויבויות אלה כוללות את החובה לחקור הפרות חמורות ולספק סעד אפקטיבי באמצעות הבאת העבריינים לדין, מתן פיצוי הוגן והולם לנפגעים ולבני משפחותיהם, ובירור האמת לגבי מה שהתרחש.

לדברי וויטסון, "על הצבא הישראלי לחקור את הטענות בדבר מעשי עוולה גם מתוך אינטרס עצמי. דרישת דין וחשבון ונשיאה באחריות מהחיילים מחזקת את היושרה של כוחות הצבא".

ארגון Human Rights Watch הפנה קריאה לממשלת ישראל לעקוב ולבדוק מקרי הרג של אזרחים בכל רחבי השטחים הפלסטיניים הכבושים ולהביא את המידע לידיעת הציבור. על הצבא הישראלי לחדול מהנהוג של שימוש ב"תחקירים מבצעיים" כדי לקבוע האם יש לפתוח בחקירה פלילית במקרים של אפשרות לשימוש בכוח שלא-כדין, ולהקים גוף בלתי תלוי שיהיה מוסמך לקבל לידיו ולחקור תלונות על הפרות חמורות של זכויות האדם שבוצעו על ידי חיילים ישראלים ואנשי כוחות הביטחון האחרים.

עד להסרת איסור הפרסום ניתן לעיין בדו"ח שכותרתו *יצירת אקלים של פטור מעונש: כשלון הצבא הישראלי בחקירת עבירות* בכתובת:

לאחר הפרסום, ניתן יהיה לעיין בדו"ח בכתובת:

<http://hrw.org/reports/2005/iopt0605/>